

Bruselj, 6.7.2023
COM(2023) 376 final

SPOROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU IN SVETU

Poročilo o strateškem predvidevanju za leto 2023

Trajnostnost in blaginja ljudi v središču odprte strateške avtonomije Evrope

I. Uvod

Evropska unija napreduje z ukrepi brez primere za doseg podnebne nevtralnosti in trajnostnosti. Z uspešno preobrazbo bodo omejena eksistenčna tveganja podnebnih sprememb in okoljske krize, okrepljeni pa bosta odprta strateška avtonomija in gospodarska varnost EU. Ključna bo za okrepitev dolgoročne konkurenčnosti Evrope in njenega socialnega modela, s tem pa tudi za njeno vodilno vlogo v svetu v novem, podnebno nevtralnem gospodarstvu, tudi s podporo drugim regijam pri doseganju trajnostne prihodnosti. Končno se bo s tem tudi povečala blaginja današnjih in prihodnjih generacij.

Vendar uspešna in pravična socialno-ekonomska preobrazba ni samoumevna. Zeleni prehod je tesno povezan z digitalnim prehodom, za oba pa so potrebne korenite spremembe in kompromisi, ki bodo med drugim vplivali na naša gospodarstva in družbe s hitrostjo in v obsegu, kot ju doslej še nismo videli. Da bi bila ta preobrazba uspešna, je treba priznati povezave med okoljsko, socialno in gospodarsko razsežnostjo trajnostnosti. Tako bi lahko Evropa uveljavljala v prihodnost usmerjeno geopolitično strategijo, ki uspešno izkorišča svoji najdragocenejši sredstvi, in sicer svoje edinstveno socialno tržno gospodarstvo ter svoj položaj največjega trgovinskega bloka na svetu.

V tem okviru so v **poročilu o strateškem predvidevanju za leto 2023** proučene ključne **stične točke med strukturnimi gibanji in dinamiko, ki vpliva na socialne in gospodarske vidike trajnostnosti, da bi se pojasnile morebitne izbire in kompromisi, ki jih bo EU najverjetneje morala delati v prihodnosti.** Na podlagi vključujočega postopka predvidevanja¹ in treh predhodnih izdaj² so v poročilu proučeni ključni izzivi, ki bodo določili preobrazbo naše družbe in gospodarstva v model, ki spoštuje meje planeta ter zagotavlja svetovno konkurenčnost, trdne socialne temelje in odpornost. V poročilu je še proučeno, kako so dolgoročno prizadevanje za vključujočo blaginjo, stopanje na pot k trajnostnosti in utrjevanje demokracije lahko recept za krepitev globalne vloge Evrope.

Na podlagi tega je v poročilu predlaganih **deset področij za ukrepanje** za doseg ciljev socialno in gospodarsko trajnostne Evrope, ki bo v prihodnjih letih imela v svetu močnejšo vlogo.

II. Ključne stične točke med izzivi socialne in gospodarske trajnostnosti

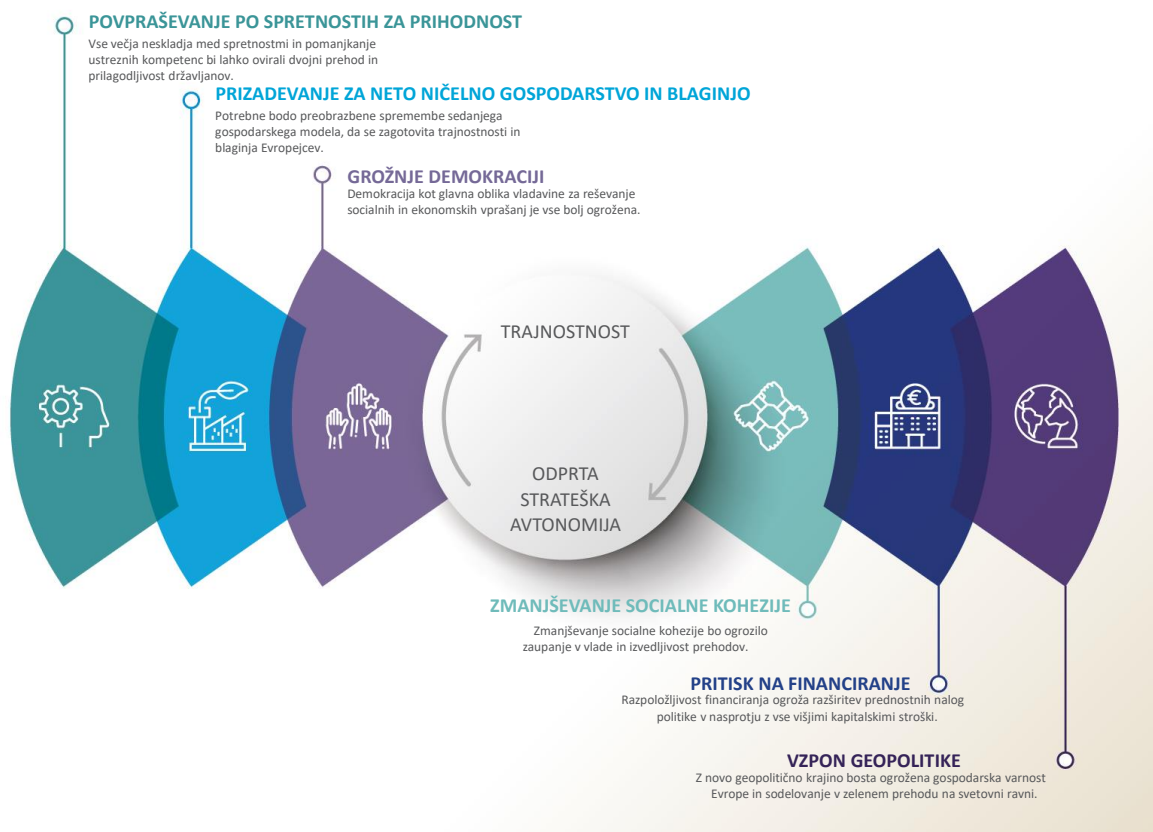
Spopadamo se z obdobjem stalne in večplastne krize, v kateri se prepletajo vse večje posledice podnebnih sprememb in okoljskih izzivov, pandemije COVID-19 ter ruske vojne agresije proti

¹ To sporočilo temelji na poročilu Skupnega raziskovalnega središča o znanosti za politiko z naslovom *Za pravično in trajnostno Evropo do leta 2050: socialne in gospodarske izbire v prehodih na trajnostnost*, ki temelji na celovitem procesu predvidevanja. Začelo se je z uvedbo scenarijev predvidevanja, ki opisujejo alternativne različice trajnostne prihodnosti Evrope do leta 2050. Za vsak scenarij so bili načrti prehoda na trajnostnost izpeljani s tehniko soustvarjalne retrospektive. To je omogočilo ugotovitev novih, alternativnih praks in struktur ter postopno odpravo obstoječih, netrajnostnih praks in struktur do leta 2050, vključno z analizo kompromisov, ozkih grl in sinergij v načrtih za prehod. Z medsektorsko analizo različnih vzorcev sprememb so bila ugotovljena ključna področja, ki omogočajo preobrazbene spremembe k trajnostnosti. Proces predvidevanja je zajemal tudi posvetovanja s strokovnjaki in deležniki, razprave s službami Komisije, agencijami in skupnimi podjetji, objavo poziva k predložitvi dokazov ter razprave z institucionalnimi partnerji (evropskim sistemom za strateške in politične analize) in državami članicami.

² Poročilo o strateškem predvidevanju za leto 2022 je bilo osredotočeno na tesno povezanost dvojnega prehoda Evrope v novem geopolitičnem okviru. Izdaja za leto 2021 se je ukvarjala s pomembnimi gibanji, ki vplivajo na odprto strateško avtonomijo EU in njeno svobodo ukrepanja v prihodnjih desetletjih. V poročilu za leto 2020 je bila analizirana odpornost EU v štirih razsežnostih: socialni in gospodarski, geopolitični, zeleni in digitalni.

Ukrajini. Novi konflikti in zaostrovanje obstoječih, množične selitve, finančne krize ali pandemije so dodatni primeri možnih kriz, s katerimi se bomo morda spopadali v prihodnosti. Nazadnje se zaradi doslej najobsežnejših prehodov pojavljajo različni izzivi, ki vplivajo na socialne in gospodarske vidike trajnosti (slika 1). Njihove stične točke in združene učinke bo treba upoštevati, da lahko omogočimo izvedljive načrte v smeri trajnosti Evrope.

Slika 1: Ključni izzivi za prehod EU na trajnost

1. Vzpon geopolitike in preurejanje globalizacije

Svetovno prizorišče se nenehno spreminja, na njem pa različni mednarodni akterji prevzemajo nove, pogosto bolj konfliktno vloge. Ruska vojna agresija proti Ukrajini je pretresla temelje multilateralizma in na pravih temelječega mednarodnega reda. Kitajska vstopa v novo obdobje, ki je osredotočeno na gospodarski vpliv in diplomatsko odločnost ter usmerjeno k sistemski spremembi mednarodnega reda. Kitajska ostaja sistemski tekmelec in gospodarski konkurent, a obenem večstranski partner. ZDA si prizadevajo za poglobljeno združevanje domače in tuje politike. To zajema krepitev njihove industrijske baze, zaščito tehnologij naslednje generacije, sodelovanje z mednarodnimi partnerji pri razvoju gospodarskih partnerstev, osredotočenih na svetovne izzive, in mobilizacijo naložb v gospodarstva v vzponu³. Tudi ZDA ostajajo strateški partner EU. Obenem strateški usmeritvi Kitajske in ZDA spodbujata svetovno geopolitično, gospodarsko in tehnološko rivalstvo. Opažamo tudi, da si države v vzponu vse bolj prizadevajo za vpliv in zastopanost v mednarodnih forumih. Med njimi so sile z različnimi modeli upravljanja in vrednotami,

³ Pripombe svetovalca za nacionalno varnost ZDA Jakea Sullivana o obnovitvi ameriškega vodilnega položaja v gospodarstvu na ustanovi Brookings, 27. aprila 2023.

oportunistične države (ki izkazujejo kombinacijo sodelovalnih in konfliktnih strategij) ter manjše in ranljive države, ki zahtevajo podnebno pravičnost. To ogroža učinkovito mednarodno sodelovanje pri nadnacionalnih vprašanjih, kot so podnebne spremembe ali energetski prehod, čeprav se njihova nujnost še povečuje.

Napetosti v svetovnem redu spremlja „boj diskurzov“, ki se vse bolj spreminja v „boj predlogov“, ta pa vpliva tako na svetovno javno mnenje kot na ukrepe vlad. EU je predlagala strategijo Global Gateway kot podporo pametnim naložbam v kakovostno infrastrukturo, ob spoštovanju najvišjih socialnih in okoljskih standardov v skladu z evropskimi vrednotami in standardi. Vendar je diskurz EU, v širšem smislu pa tudi zahodni diskurz vse bolj ogrožen. Čeprav na primer Rusija očitno krši osnovna načela mednarodnega prava, kar dve tretjini svetovnega prebivalstva živita v državah, ki so do Rusije zavzele nevtralno ali naklonjeno stališče⁴. Razlog je delno v propagandi ter napačnih informacijah oziroma dezinformacijah, s katerimi se poskuša vplivati na nacionalne in svetovne odnose ter katerih obseg se še povečuje zaradi družbenih medijev in zavajajoče uporabe generativne umetne inteligence.

Ker EU predstavlja le 6,9 % emisij toplogrednih plinov in približno 5 % svetovnega prebivalstva, bosta za reševanje teh izzivov ključna svetovna podpora in sodelovanje⁵. Obenem se v obdobju svetovnih gospodarskih pretresov številne države v vzponu in v razvoju spopadajo s še več izzivi za zmanjšanje emisij ogljika kljub izpostavljenosti vse večjim podnebnim tveganjem. Izražajo tudi zaskrbljenost glede nekaterih nedavnih zelenih pobud EU, saj bi te lahko ovirale njihov razvoj. To posebej velja za številne afriške, latinskoameriške in azijske države, kjer je pomemben gospodarski vpliv Kitajske, pristop EU, ki temelji na partnerstvu enakih, pa je treba okrepiti. Mednarodni odnosi postajajo vse bolj transakcijski, saj vse več držav skuša navezovati partnerstva, ki ponujajo največ ugodnosti. To vodi v okrepljen „boj predlogov“ (na primer glede financiranja, razvoja infrastrukture ali podpore energetskemu prehodu) in pobude, kot je kitajska pobuda „En pas, ena pot“ ali partnerstvo G7 za svetovno infrastrukturo in naložbe⁶. Poteka pa tudi „boj modelov“ med demokratičnimi in avtoritarnimi režimi.

Globalizacija, kot jo poznamo, je ogrožena v temeljih. Multilateralna pravila, norme in institucije zagotavljajo okvir za gospodarsko povezovanje na svetovni ravni in prosto trgovino, ki sta iz revščine dvignila več milijonov ljudi. Vendar zaporedni izzivi in nove grožnje kažejo, da je ta model globalizacije pod pritiskom. Pandemija je opozorila na ranljivost svetovnih dobavnih verig in izpostavila strateško odvisnost EU. Vse ostrejši geoekonomski spopad še dodatno preureja svetovno trgovino in naložbene tokove. To povečuje tveganje omejitev trgovine in motenj dobavne verige ter ovira pretok zelenih dobrin, storitev in tehnologij. Lahko tudi zaostri odvisnost EU, vključno z dostopom do nujnih surovin, ki so potrebne za dvojni prehod, ter ogroža strateške sektorje EU (od baterij do mikročipov). Obenem lahko

⁴ 36 % svetovnega prebivalstva živi v državah, ki so odločno obsodile Rusijo in uvedle sankcije zoper njo. Skoraj tretjina živi v državah, ki so ostale nevtralne. Preostalih 32 % pa živi v državah, katerih vlade so podprle dejanja Rusije ali njen diskurz. Howey, W. (2022), *Russia can count on support from many developing countries* („Rusija lahko računa na podporo mnogih držav v razvoju“), <https://www.eiu.com/n/russia-can-count-on-support-from-many-developing-countries/>.

⁵ EDGAR – Podatkovna baza emisij za raziskovanje svetovnega ozračja, Evropska komisija.

⁶ Partnerstvo G7 za svetovno infrastrukturo in naložbe, katerega del je strategija EU Global Gateway, si prizadeva odzvati se na povpraševanja po financiranju infrastrukture visoke kakovosti v državah z nizkimi in srednjimi dohodki.

prizadevanje za odporne dobavne verige vpliva tudi na okolje (npr. z vrnitvijo industrijske dejavnosti in povečanim zanimanjem za izkoriščanje na spornih območjih) in gospodarstvo (npr. s pritiski na javne proračune in lokalna delovna mesta v izvozno usmerjenih sektorjih). Ta dinamika postopno vpliva na politike EU, tudi na tiste, ki so prej veljale za večinoma domače, in ogroža sektorske pristope v oblikovanju politik. V tem okviru je postalo še nujnejše okrepjeno prizadevanje za ohranitev multilateralizma in reformo STO.

2. Prizadevanje za trajnostno gospodarstvo in blaginjo

EU je na ključni prelomnici, kjer je potrebno skupno prizadevanje oblikovalcev politik in podjetij za zagotovitev vodilnega položaja v svetovni tekmi na poti k neto ničelni industriji. Trajnostnost bo pomemben vir dolgoročne konkurenčne prednosti EU⁷, ki bo povečal njen tržni delež za povezane proizvode, storitve in tehnologije ter privabil svetovne naložbe in talente. EU si je že močno prizadevala za podporo številnim zelenim tehnologijam in rešitvam: od vodika, naprednih materialov do vodnega kroga ali trajnostnosti v zasnovi. Ker se svetovna konkurenčnost še povečuje, bodo povečana podpora raziskavam in razvoju ter proizvodnja strateških neto ničelnih tehnologij⁸, izvajanje ambiciozne strategije gospodarske varnosti⁹ in povečanje¹⁰ naložb na področjih bistvenega pomena, kjer EU izkazuje veliko odvisnost, ključnega pomena za utrditev njene odprte strateške avtonomije¹¹.

Vse večji pritiski na socialne in gospodarske vidike trajnostnosti spodbujajo razpravo o potrebi po novem gospodarskem modelu, osredotočenem na blaginjo ljudi in naravo. Pretirana osredotočenost na gospodarske dejavnike, brez ustreznega upoštevanja kakovosti rasti in delovnih mest, je spodbudila netrajnostno proizvodnjo in potrošniške prakse. Tudi okoljski viri, ki niso neskončni, so sam temelj gospodarske dejavnosti: med 4,2 milijona podjetji v območju evra jih je na primer 72 % močno odvisnih od vsaj ene z naravo povezane storitve, kot so opravevanje, čista voda, zdrava tla ali les¹². Preprečevanje motenj ključnih naravnih sistemov, kot je vodni krog, spoštovanje mej planeta in ustavljanje izgube biotske raznovrstnosti so zato osnovni predpogoji za odporne družbe in trajnostna gospodarstva. Ker ta soodvisnost med gospodarstvom in okoljem postaja vse bolj jasna, postaja tudi vprašanje medgeneracijske pravičnosti: prilagajanje gospodarskega modela bo temelj za blaginjo in materialno bogastvo prihodnjih generacij, tudi glede načina porazdelitve gospodarskih koristi. Evropski semester temelji na štirih razsežnostih konkurenčne trajnostnosti in sicer okoljski stabilnosti, socialni pravičnosti, produktivnosti in makroekonomski stabilnosti. Vendar zgoraj navedena vprašanja terjajo tudi dodatne načine za merjenje napredka in blaginje poleg bruto domačega proizvoda (BDP).

⁷ Inštitut Univerze v Cambridgeu za vodstvo na področju trajnostnosti (University of Cambridge Institute for Sustainability Leadership, CISL), (2022), <https://www.cisl.cam.ac.uk/competitive-sustainability-index>.

⁸ Akt o neto ničelni industriji, COM(2023) 161 final.

⁹ Evropska strategija za gospodarsko varnost, JOIN(2023) 20 final.

¹⁰ Ocena naložbenih potreb in razpoložljiva finančna sredstva za krepitev proizvodne zmogljivosti EU za neto ničelne tehnologije (SWD(2023) 68 final).

¹¹ Španija je skupaj z drugimi državami članicami v okviru vseevropske mreže za predvidevanje oblikovala posebno sled za analizo trenutnih in prihodnjih odvisnosti v štirih ključnih sektorjih (energija, digitalna tehnologija, zdravje in prehrana), pri tem pa uporablja tudi metodologijo, ki jo je predlagala Komisija (glej SWD (2021) 352 final, SWD(2022) 41 final, WP2023/14). To delo vsebuje priporočila o krepitvi odprte strateške avtonomije EU, vključno z njeno gospodarsko varnostjo in vodilno vlogo v svetu do leta 2030.

¹² Elderson, F., (2023), <https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2023/html/ecb.blog230608~5cfff7c349.en.html>.

Prilagajanje BDP različnim dejavnikom

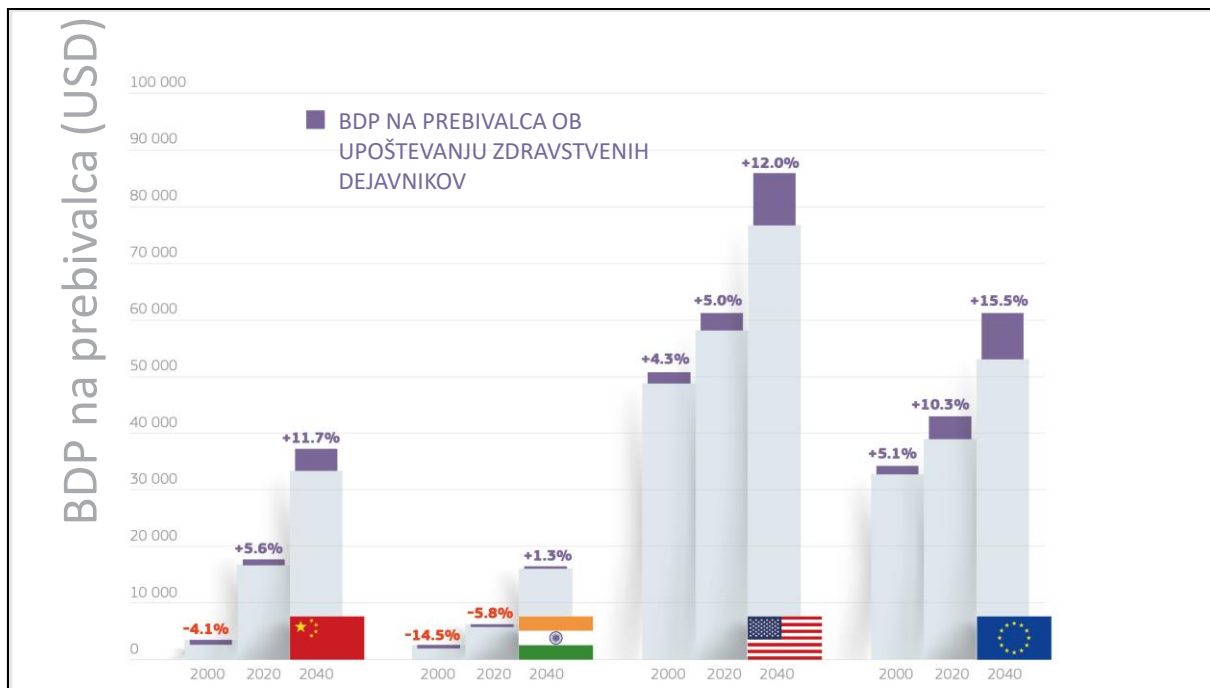
BDP je bil v zadnjih 90 letih eden najbolj razširjenih gospodarskih kazalnikov in ostaja najpomembnejši kazalnik gospodarske uspešnosti določene države. Hkrati pa so se razmisleki o njegovih omejitvah začeli že v 70-ih letih 20. stoletja. Z nedavnimi dogodki, kot so podnebne spremembe in pandemija, je postalo vse bolj jasno, da je BDP kot merilo napredka nepopoln, saj ne odraža v celoti pomembnih okoljskih ali socialnih izzivov sodobnega časa. Zato je treba razviti dopolnilno metriko (in jo postopno vključiti v oblikovanje politik), ki bo omogočila boljše spremljanje prehoda EU na trajnostnost in njene uspešnosti v primerjavi z ostalim svetom.

Na podlagi preteklih poročil o strateškem predvidevanju je Komisija interno začela z razvojem metrike trajnostne in vključujoče blaginje za EU, ki bo dopolnila BDP. Pri tem so prvič združena različna delovna področja, kar bo podlaga za prihodnje oblikovanje politik v EU.

Ena od možnosti za razvoj metrike, ki presega BDP, je določitev denarnih vrednosti za različne dejavnike blaginje in uporaba teh vrednosti za „prilagoditev“ BDP. Med njimi so lahko različni vidiki kakovosti življenja (npr. zdravje, izobraževanje in rekreacija), neplačana nega in oskrba ter gospodinjstvo delo, neenakosti, stroški okoljske škode (npr. onesnaževanje in emisije toplogrednih plinov) ali izčrpanost naravnih virov. Rezultati pilotnega projekta so navedeni v nadaljevanju¹³, kot približek za zdravstveno razsežnost blaginje pa je uporabljena pričakovana življenjska doba. Prikazan je BDP (na prebivalca) ob upoštevanju zdravstvenih dejavnikov za EU, ZDA; Kitajsko in Indijo v letih 2000, 2020 in 2040. Nadaljevalo se bo delo za razvoj drugih dopolnilnih kazalnikov, ki presegajo BDP in upoštevajo izbrane dejavnike, kot so neenakosti ali okoljska škoda. Prilagoditev za neenakost je mogoče doseči z „zmanjšanjem“ povprečnega dohodka (BDP na prebivalca) glede na raven dohodkovne neenakosti. Okoljsko škodo je mogoče vključiti tako, da se odšteje njena ocenjena gospodarska škoda. To je skladno s svetovno zavezo, zapisano v agendi za trajnostni razvoj do leta 2030, o oblikovanju meril napredka pri trajnostnem razvoju, ki dopolnjujejo BDP. Preseganje osredotočenosti na BDP se proučuje tudi v procesu reforme mednarodnega finančnega sistema.

Slika 2: Prilagoditev BDP na prebivalca glede na pričakovano življenjsko dobo vodi k večjim spremembam navzgor (v %) za EU v primerjavi z ZDA, Kitajsko in Indijo.

¹³ Podrobnosti o uporabljeni metodologiji, podatkovni virih, dodatnih rezultatih in analizi občutljivosti so predstavljene v *Health-adjusted income: complementing GDP to reflect the valuation of life expectancy* („Dohodek z upoštevanjem zdravstvenih dejavnikov: dopolnitev BDP, ki se upošteva pri ocenjevanju pričakovane življenjske dobe“), Tehnično poročilo Skupnega raziskovalnega središča, JRC134152, <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC134152>.

Sivi stolpci kažejo vrednost BDP na prebivalca v pariteti kupne moči določenega leta, vijolični stolpci pa prilagojene različice iste številke BDP. Za prilagoditev je treba določiti referenčno stopnjo za umrljivost in izračunati pripravljenost populacije, da plača za doseg te stopnje. Številke se nanašajo na projekcijo krivulje preživetja sveta za leto 2050 kot referenčno stopnjo. Podatki za EU zajemajo 24 držav (projekcije za Hrvaško, Ciper in Malto niso na voljo).

Prilagoditev BDP EU navzgor bi bila v letu 2040 15,5-odstotna, kar presega številke za ZDA (12,0 %), Kitajsko (11,7 %) in Indijo (1,3 %). Zbirna letna povprečna stopnja rasti neprilagojenega BDP v obdobju 2000–2040 je za EU 1,33 %, za prilagojeni BDP pa stopnja znaša 1,57 %. Poleg tega se s prilagoditvijo BDP glede na pričakovano življenjsko dobo povečuje delež prilagojenega BDP EU glede na združeni skupni BDP štirih ekonomij v letu 2040 (ki ustreza 19,8 % v primerjavi z 18,9 % za BDP).

Ločevanje gospodarske rasti od rabe virov bo ključni izziv pri novem gospodarskem modelu. Evropa je bila kljub stalni rasti uspešna pri znatnem zmanjšanju emisij CO₂. Prelomne raziskave in inovacije ter hitrejše uvajanje tehnologij bodo še naprej ključne pri doseganju trajnostnosti. Vendar tehnologije same morda ne bodo dovolj. Domači odtis EU¹⁴ se je v zadnjem desetletju že zmanjšal za 13 %, z nadaljnjimi inovacijami pa se bo to gibanje najverjetneje ohranilo. Vendar pa se je odtis potrošnje EU, v katerem so upoštevani vključeni okoljski vplivi trgovine, povečal za 4 %¹⁵. Medtem so sedanji svetovni vzorci potrošnje že privedli do prekoračitve večine meja planeta, glede na sedanja gibanja pa se bodo ti negativni učinki do leta 2030 predvidoma še povečevali¹⁶. V državah z visokimi dohodki je na primer

¹⁴ Z domačim odtisom so na podlagi nabora kazalnikov, ki temeljijo na življenjskem ciklu, količinsko opredeljeni okoljski vplivi zaradi domače proizvodnje in potrošnje.

¹⁵ Consumption footprint and domestic footprint („Odtis potrošnje in domači odtis“), Evropska komisija, (2023), <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/ea6f4326-b745-11ed-8912-01aa75ed71a1>.

¹⁶ Ničelno onesnaževanje – obeti za leto 2022, Evropska komisija, (2022), <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/7174c47a-75ed-11ed-9887-01aa75ed71a1/language-en>.

zavrženih 40 % hrane¹⁷. Sčasoma je zmanjšanje emisij mogoče doseči z zmanjšanjem onesnaževanja in odpadkov s krožnostjo, učinkovito rabo virov in energijsko učinkovitostjo ter ukrepi zmernosti¹⁸. Enako bi se z učinkovitejšo proizvodnjo in porabo v agroživilskem sektorju in sektorju morske hrane lahko zmanjšali vplivi na naravne ekosisteme.

S spremembami v ravnanjih in potrošnji lahko dosežemo velike razlike. Nekatere ocene na primer kažejo, da bi bilo na svetovni ravni z blažitvenimi ukrepi na strani povpraševanja, vključno s spremembami ravnanj in življenjskega sloga (s spodbujanjem bolj trajnostnih in zdravih načinov prehranjevanja ali potovanja, zmanjšanjem prehranskih in tekstilnih odpadkov, zmanjšanjem porabe energije in vode) ali uporabo infrastrukture (obnavljanje stavb, zagotavljanje trajnostnega prometa itd.), do leta 2050 mogoče kar za 40–70 % zmanjšati emisije.¹⁹ Vzporedno bi lahko taki ukrepi izboljšali tudi blaginjo. Pomembna pa ni le zasnova predlaganih ukrepov, temveč tudi njihovo sprejemanje in učinki na ravnanja. Prehod na bolj trajnostne navade in potrošnje je lahko sprejet kot pozitiven in sprejemljivejši, če temelji na pravičnosti in zadovoljstvu z življenjem²⁰. Brez upoštevanja slednjega bodo predlagani ukrepi v javnosti naleteli na nasprotovanje in zato upočasnili ali celo preprečili načrte za njihovo uvajanje²¹.

3. Vse večji pritiski za zagotovitev zadostnega financiranja

Za zeleni prehod so potrebne naložbe brez primere. Skupno bo potrebnih več kot 620 milijard EUR dodatnih naložb letno za izpolnitev ciljev zelenega dogovora in načrta REPowerEU. Daleč največji del teh naložb bo treba zagotoviti iz zasebnega financiranja²². Pomembno vlogo bodo imeli tudi proračuni držav članic. EU se je že odločila nameniti 578 milijard EUR (vsaj 30 % svojega proračuna) za podnebne ukrepe za obdobje 2021–2027. Celotni stroški in posledice podnebne krize in krize biotske raznovrstnosti še niso znani. Vse večje posledice skrajnih vremenskih dogodkov že danes povzročajo hude gospodarske izgube. V primeru suš te na primer znašajo 9 milijard EUR letno²³, v primeru rečnih poplav za 7,6 milijarde EUR²⁴. Za krepitev odpornosti na podnebne spremembe na ključnih področjih, kot so prometna infrastruktura, digitalne storitve, energija, shranjevanje virov, zdravje, prehrana, stavbe ali proizvodni obrati, bodo prav tako potrebni znatni viri. Hkrati bi zaradi vse

¹⁷ Program Združenih narodov za prehrano, <https://www.wfpusa.org/drivers-of-hunger/food-waste/>, različica z dne 12. junija 2023.

¹⁸ Glej na primer: Izjava iz Versaillesa: Ključno desetletje za energijsko učinkovitost, (8. junij 2023), https://iea.blob.core.windows.net/assets/2de1ef68-c97a-4fdb-b8be-fb12b693893e/IEA8thGlobalConferenceonEnergyEfficiency_JointStatement.pdf.

¹⁹ Medvladni odbor za podnebne spremembe, (2023), <https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/>.

²⁰ Binder, M., in Blankenberg, A. K., (2017), <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2017.03.009>.

²¹ France Jagers, S. C., Martinsson, J., & Matti, S., (2019), <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14693062.2018.1470963>.

²² COM(2023) 68 final in COM(2022) 438 final. Poleg tega bo akt o neto ničelni industriji v obdobju 2023–2030 zahteval skupno 92 milijard EUR.

²³ Združeni podatki za EU in Združeno kraljestvo; Naumann, G., et al., (2021), <https://doi.org/10.1038/s41558-021-01044-3>.

²⁴ Združeni podatki za EU in Združeno kraljestvo; Dottori, F., et al., (2023), <https://doi.org/10.1038/s41558-022-01540-0>.

pogostejših podnebnih katastrof lahko zavarovanja za gospodinjstva²⁵ in številna podjetja postala nedostopna, s čimer bi se še povečal pritisk na javne proračune. Prihodnje evropsko poročilo o oceni podnebnih tveganj bo vsebovalo dodatne dokaze o s podnebjem povezanih tveganjih. Vse to pa je obenem močan argument za preprečevanje: z vsakim evrom, vloženim v sisteme zgodnjega opozarjanja, se v povprečju povrne 131 EUR iz preprečenih izgub, stroškov odzivanja in dodatnih koristi za družbo²⁶.

Povečujejo se tudi druge strateške naložbe. Premostitev naložbene vrzeli EU za digitalni prehod bo stala vsaj 125 milijard EUR letno²⁷. Visoka bo tudi cena nove geopolitike: v letu 2021 so se na primer izdatki držav članic za obrambo znatno povečali na 214 milijard EUR, še dodatnih 75 milijard EUR pa bo po napovedih do leta 2025 namenjenih za izgradnjo ustreznih obrambnih zmogljivosti²⁸. Nazadnje bodo za obnovo Ukrajine v naslednjih 10 letih morali vsi partnerji prispevati 384 milijard EUR²⁹.

Hkrati bodo demografske spremembe in gospodarska preobrazba izziv za javne proračune na vseh ravneh. Koeficient starostne odvisnosti starejših bi se lahko na primer povečal s 34,4 % v letu 2019 na 59,2 % v letu 2070, s čimer bi se s starostjo povezani odhodki lahko povečali za dve odstotni točki na 26 % BDP³⁰. Veljavni davčni okvir EU, ki temelji predvsem na davkih na delo, vključno s socialnimi prispevki, ne odraža sedanjih sprememb³¹. Ker se bo delež delovno sposobnih ljudi v naslednjih desetletjih drastično skrčil, rast produktivnosti pa tega razvoja najverjetneje ne bo kompenzirala, bo zmožnost, da z obdavčitvijo dela ustvarjamo enake prihodke kot danes, zelo verjetno zmanjšana. Z gospodarsko preobrazbo in globalizacijo se obenem povečujeta vloga neopredmetenih sredstev in mednarodna mobilnost gospodarskih dejavnosti. Tudi sam zeleni prehod bo imel posledice. Zaradi postopne odprave fosilnih goriv, spremembe v vzorcih potrošnje in nihanj rasti bi lahko prispeval h krčenju tradicionalne davčne osnove. Hkrati pa je to v določeni meri mogoče izravnati z novimi trajnostnimi dejavnostmi, proizvodi in storitvami. Povečal bi se lahko tudi pomen novih oblik obdavčitve (npr. emisij ogljika, odpadkov, netrajnostnih ali nezdravih proizvodov in storitev), ki bodo dopolnile davke na delo ter spodbudile trajnostnost javnih financ in države blaginje.

Uresničitev prehoda na trajnostnost bo odvisna od zagotovitve zadostnega in hitrega financiranja zasebnega sektorja. Zato bo osredotočenost na spodbujanje zasebnih naložb bistvena za javni sektor, ob čemer je treba preprečiti učinke izrivanja na zasebno financiranje

²⁵ V EU je zdaj zavarovana le približno četrtnina izgub zaradi podnebnih katastrof. Glej Evropska centralna banka, EIOPA, (2022), https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecb.policyoptions_EIOPA~c0adae58b7.en.pdf.

²⁶ Svetovna banka, (2021), <http://hdl.handle.net/10986/35686>.

²⁷ Čas za Evropo: obnova in priprava za naslednjo generacijo (COM(2020) 456 final).

²⁸ Evropska obrambna agencija, (2022), <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/9acc6113-751d-11ed-9887-01aa75ed71a1/language-en>.

²⁹ Na podlagi skupne ocene vlade Ukrajine, Skupine Svetovne banke, Evropske komisije in Združenih narodov. Vir: Svetovna banka, Hitra ocena škode in potreb za Ukrajino: februar 2022–februar 2023.

³⁰ Poročilo o staranju prebivalstva iz leta 2021, Evropska komisija, (2021), <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/8b1015a6-ead6-11eb-93a8-01aa75ed71a1/language-en>.

³¹ Obdavčitev podjetij za 21. stoletje, COM(2021) 251 final.

ali spodbujanje tekmovanja za subvencije med gospodarstvi. EU je oblikovala celovit okvir trajnostnega financiranja, ki podpira podjetja in finančni sektor pri povečevanju obsega njihovih naložb, ki so potrebne za prehod na trajnostnost, kar zajema taksonomijo, razkritja, povezana s trajnostnostjo, podnebne referenčne vrednosti in zelene obveznice. Vendar še vedno obstajajo različni izzivi. Vrzel v produktivnih naložbah med EU in ZDA se je od finančne krize leta 2008 povečala in je v letu 2022 dosegla 2 % BDP³². Poleg tega zasebne naložbe ovira odsotnost resnično enotnega trga kapitala in celovite bančne unije. To onemogoča preusmeritev visokih prihrankov v EU (presežek domačih prihrankov nad domačimi naložbami v EU je v zadnjih 10 letih v povprečju dosegal skoraj 300 milijard EUR³³) v financiranje prihodnje rasti. Čeprav bodo banke še naprej imele ključno vlogo pri financiranju gospodarstva EU, pa je treba storiti več za diverzifikacijo virov financiranja. Raven naložb tveganega kapitala v EU sicer dohiteva ZDA, vendar je še vedno premajhna, zlasti kadar gre za financiranje v poznejši fazi, uspešna evropska zagonska podjetja in podjetja v razširitveni fazi pa v EU s težavo zberejo potreben kapital za rast. Zato je nižja tudi stopnja inovacij, potencial kapitalskih trgov za financiranje prehodov pa ostaja premalo razvit. Med dodatnimi ovirami so še pričakovana upočasnitev produktivnosti in nakopičen dolg podjetij po pandemiji³⁴. Stanje še poslabšujejo vedno višji stroški posojil³⁵, s čimer se povečuje tudi zaskrbljenost glede sposobnosti zasebnega sektorja, da potrebne naložbe opravi zdaj, zlasti v energijo iz obnovljivih virov³⁶. Nazadnje se včasih uporabljajo javni instrumenti za privabljanje zasebnih naložb na način, ki je preveč nenaklonjen tveganjem, za spodbujanje naložb v projekte, ki imajo visoko tveganje in nizek donos ali pa so usmerjeni v prihodnost.

4. Naraščajoče povpraševanje po spretnostih in kompetencah za trajnostno prihodnost

Za prehoda bodo potrebni močni evropski sistemi izobraževanja in usposabljanja, ki bodo cenili prilagodljivost. Razpoložljivost delavcev z ustreznimi tehničnimi spretnostmi in mehкими veččinami bo ključna za izvedljivost prehodov ter konkurenčnost EU. Z zmanjšanjem vrzeli med spoloma na področjih naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike, ki so bistvena za zelene in digitalne tehnologije, bi se lahko na primer BDP EU v letu 2050 povečal do 820 milijard EUR³⁷. Pomanjkanje razpoložljivega osebja z ustreznim naborom spretnosti je že sedaj v 85 % podjetij EU dodaten dejavnik, ki ovira naložbe³⁸, tako v uveljavljene kot nove industrije. Pomanjkanje delovne sile je vse večja težava v številnih delovno intenzivnih sektorjih, kot so zdravstvena oskrba, dolgotrajna oskrba, gradbeništvo ali kmetijstvo, še zlasti

³² Evropska investicijska banka, (2023), <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/077298b4-bc11-11ed-8912-01aa75ed71a1/language-en>.

³³ Vir: Eurostat, plačilna bilanca (BPM6), tekoči in kapitalski račun. Referenčno obdobje: 2013–2022. Podatki, pridobljeni 28. junija 2023.

³⁴ Banka za mednarodne poravnave, [Krediti za nefinančni sektor \(bis.org\)](https://www.bis.org), posodobljeno 27. februarja 2023.

³⁵ Glej kazalnik skupnih stroškov izposojanja ECB, ki se je aprila 2023 medletno povečal za 1,83 odstotne točke.

³⁶ Schnabel, I., (2023), <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2023/html/ecb.sp230110~21c89bef1b.en.html>.

³⁷ Evropski inštitut za enakost spolov, (2017), <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/291f4693-0303-11e7-8a35-01aa75ed71a1/language-en>.

³⁸ Evropska investicijska banka, (2023), <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/077298b4-bc11-11ed-8912-01aa75ed71a1/language-en>.

zaradi starajočega se prebivalstva Evrope. Zaskrbljenost zbuja tudi v sektorjih, ki so ključni za prehoda. Do leta 2030 bo na primer EU potrebovala 180 000 usposobljenih delavcev v industriji vodikovih gorivnih celic, še 66 000 pa v fotovoltaični industriji³⁹. Hkrati so osnovne kompetence med mladimi v Evropi nazadovale⁴⁰, s pandemijo pa so se v mnogih državah članicah poslabšali tudi učni rezultati⁴¹. In čeprav delovna sila EU še nikoli prej ni bila tako izobražena, je še vedno 60 milijonov odraslih nizko izobraženih in nizko usposobljenih. Poleg tega neskladja v spretnostih niso edini razlog za pomanjkanje delovne sile. Težava je tudi z razpoložljivostjo kakovostnih delovnih mest, kar je povezano s slabimi delovnimi pogoji, plačili in pogodbami, usklajevanjem poklicnega in zasebnega življenja ter pomanjkanjem razvojnih ali kariernih priložnosti. Demografski trendi in upadanje delovno sposobnega prebivalstva imajo izrazit teritorialni vpliv, saj 82 regij EU predstavlja 30 % evropskega prebivalstva, ki se sooča s pastjo nerazvoja talentov ali mu ta grozi⁴². Če vprašanja ne bomo obravnavali, bo to oviralo evropsko kohezijo.

Naši sistemi izobraževanja in usposabljanja še niso pripravljeni na obseg in hitrost preobrazb. Poleg formalnih kvalifikacij postajajo vse pomembnejše tudi spretnosti. To je povezano s spremembami vrednost in teženj novih generacij po usklajenosti med poklicnim in zasebnim življenjem ter delovnih mestih z globljim pomenom. Digitalne tehnologije, vključno z generativno umetno inteligenco, ustvarjajo nove priložnosti za poučevanje in učenje, tako za redno šolanje kot za vseživljenjsko učenje in učenje na delovnem mestu. Lahko pa predstavljajo tudi izziv za obstoječe sisteme izobraževanja in usposabljanja, na primer v zvezi z digitalno pismenostjo učiteljev, pedagoškimi pristopi za zagotavljanje kakovosti in zanesljivosti sistemov in njihovih vsebin, zagotavljanjem enakih možnosti (npr. glede dostopa do osnovne tehnološke infrastrukture in opreme) ali etičnimi pomisleki.

Izziv v zvezi s spretnostmi presega zgolj gospodarske premisleke. Digitalna pismenost ter digitalne spretnosti bodo ključni ne le za iskanje kakovostnih delovnih mest, temveč tudi za dejavno udeležbo v državljanskem življenju ter pri ločevanju dejstev od napačnih informacij ali dezinformacij, kar je prav tako povezano s trajnostnostjo. Trenutno ima le 54 % državljanov EU vsaj osnovne digitalne spretnosti⁴³. Obenem bodo kompetence na področju okoljske trajnostnosti⁴⁴ poleg državljanskih in podjetniških spretnosti ter odpornosti enako pomembne

³⁹ Strateški načrt za energetske tehnologije, Evropska komisija, (2018), <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/064a025d-0703-11e8-b8f5-01aa75ed71a1/language-en>.

⁴⁰ Rezultati neuspešnosti v raziskavi PISA pri branju (22,5 %), matematiki (22,9 %) in naravoslovju (22,3 %) daleč presegajo cilj EU do leta 2030, ki si prizadeva ostati pod 15 %, v primerjavi z rezultati iz leta 2015 pa so se še povečali. Glej: Evropska komisija, (2022), <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/cd653a8f-66f4-11ed-b14f-01aa75ed71a1/language-en>.

⁴¹ Primanjkljaji na področju učenja, povezani s pandemijo COVID-19, v Evropi, Evropska komisija, (2023), <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/15d6792e-be33-11ed-8912-01aa75ed71a1/language-en>.

⁴² Izkoriščanje potenciala nadarjenih posameznikov v evropskih regijah, COM(2023) 32 final.

⁴³ Eurostat, (2022), <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220330-1>.

⁴⁴ Kompetence na področju trajnostnosti se nanašajo na medsebojno povezan sklop znanj, spretnosti, odnosov in vrednot, ki omogočajo uspešno in dejavno ukrepanje v svetu glede težav, izzivov in priložnosti v zvezi s trajnostnostjo, glede na okvir. Glej: Evropska komisija, (2022), <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/bc83061d-74ec-11ec-9136-01aa75ed71a1/language-en>.

za socialne inovacije, zastopanost in udeležbo, ki temeljijo na skupnosti. Naposled so spretnosti pomembni tudi za javni sektor, saj lahko vrzel v kompetencah omejuje njegovo sposobnost za učinkovito ukrepanje. 69 % občin v EU je na primer navedlo pomanjkanje znanj in spretnosti za ocenjevanje okolja in podnebja kot enega od dejavnikov, ki upočasnjuje njihove podnebne naložbe⁴⁵.

Vztrajno prenašanje izobrazbene prikrajsanosti med generacijami bo te težave še zaostriilo. Pri učencih z nizkim socialno-ekonomskim položajem v EU je kar 5,6-krat večja verjetnost, da bodo v šoli manj uspešni kot učenci z visokim položajem⁴⁶. To kaže, da je obstoječa družbena mobilnost omejena in ovira možnosti za izkoriščanje priložnosti, ki jih ponujata prehoda. To je tudi eden od dejavnikov, ki vplivajo na socialno kohezijo EU.

5. Vse večje razpoke v socialni koheziji

Evropski zeleni dogovor temelji na sposobnosti opolnomočenja ljudi za uspešno udeležbo v prehodu in uživanje njegovih koristi. V tem pogledu je bil dosežen jasen napredek. Če pogledamo splošne življenjske standarde ali zdravje, Evropejci uživajo daljša in boljša življenja kot prejšnje generacije. Njihova življenjska doba se bo še naprej podaljševala. Od leta 2004 se je pričakovana zdrava življenjska doba podaljšala za štiri leta⁴⁷, pojavile pa so se različne nove življenjske in karierne priložnosti. V številnih evropskih državah so ljudje med najsrečnejšimi na svetu⁴⁸. Kljub temu je treba temelje obstoječe družbene pogodbe okrepiti, da bomo lahko kos različnim izzivom.

Podnebne spremembe bodo na različna ozemlja vplivale neenako, njihove posledice pa bodo nesorazmerne za najrevnejše in najranljivejše. Gospodinjstva z nizkimi dohodki bodo najbolj izpostavljena višjim cenam hrane⁴⁹ ali energije⁵⁰, saj imajo na splošno manj možnosti, da močna zvišanja življenjskih stroškov ublažijo s prihranki. V primerjavi z drugimi skupinami tudi sorazmerno več porabijo za osnovne dobrine, kot so hrana, električna energija, plin, ogrevanje in prevoz. Najrevnejši tudi pogosto živijo v bolj onesnaženih območjih mest in so posledično bolj ranljivi za posledice onesnaževanja, zlasti za njihovo zdravje. 13,7 % državljanov EU poroča,

⁴⁵ Evropska investicijska banka, (2023), <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/077298b4-bc11-11ed-8912-01aa75ed71a1/language-en>.

⁴⁶ Pregled izobraževanja in usposabljanja za leto 2022, Evropska komisija, (2022), <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/cd653a8f-66f4-11ed-b14f-01aa75ed71a1/language-en>.

⁴⁷ Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/HLTH_SILC_17__custom_6521084/default/table?lang=en, podatki iz junija 2023.

⁴⁸ World Happiness Report („Svetovno poročilo o sreči“), Helliwell, J. F. et al. (Eds.), (2023), ISBN 978-1-7348080-5-6.

⁴⁹ The future of food and agriculture („Prihodnost prehrane in kmetijstva“), FAO, (2022), <https://doi.org/10.4060/cc0959en>.

⁵⁰ V letu 2021 je stopnja energetske revščine, merjena glede na nezmožnost ustreznega ogrevanja doma, prizadela 6,9 % celotnega prebivalstva EU in se bo verjetno še povečala. Glej Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/8f6604d8-6581-4f7b-adde-7a9e53a28caf?lang=en>, veljavni podatki iz junija 2023.

da so bili izpostavljeni onesnaževanju ali okoljskim tveganjem⁵¹. Najranljivejši segmenti družbe so obenem nesorazmerno prizadeti zaradi okoljskih katastrof. Hkrati je sposobnost naših družb in institucij za prilagajanje neenakomerno porazdeljena po vsej Evropi⁵². Dohodkovna neskladja in premoženjske razlike so poleg tega tesno povezani z okoljskimi neenakostmi in prispevanjem k podnebnim spremembam. Najbogatejših 10 % Evropejcev na primer ustvarja več kot trikrat več emisij na prebivalca kot ostali⁵³. Vendar emisije gospodinjstev določajo tudi drugi dejavniki, kot so starost, vrste stanovanjskih nepremičnin ali velikost aglomeracij, zaradi česar so morebitne fiskalne in prerazporeditvene politike, povezane z emisijami ogljika, toliko bolj kompleksne⁵⁴.

Neenakost med državami članicami se zmanjšuje, povečujejo pa se neenakosti znotraj posameznih držav članic⁵⁵. V družbi je prisotno trdno prepričanje, da so te dosegle previsoke ravni⁵⁶. V letu 2021 je 20 % populacije z najvišjim dohodkom pripadalo 38,2 % skupnega ekvivalentnega dohodka v EU, medtem ko je 20 % tistih z najnižjim dohodkom pripadel le 7,9-odstotni delež, čeprav so bile med državami članicami velike razlike⁵⁷. Te številke se odražajo v stališčih Evropejcev: 81 % jih meni, da je dohodkovna neenakost previsoka⁵⁸. Številni Evropejci v različnih regijah in mestih, ki se spopadajo z gospodarsko stagnacijo in nazadovanjem, so vse bolj nezadovoljni zaradi razlik v priložnostih za izobraževanje ali zaposlovanje, socialni mobilnosti, enakosti, pričakovani življenjski dobi ali poveztljivosti. Hkrati je koncentracija bogastva znatno višja od dohodkovne neenakosti in se postopno povečuje, kar neposredno ovira enake možnosti in socialno mobilnost navzgor⁵⁹, obenem pa neti politično polarizacijo⁶⁰. Statistika kaže, da socialni transferji zmanjšujejo dohodkovno neenakost – v letu 2021 je bil Ginijev koeficient za dohodke 52,2 % brez socialnih transferjev, po upoštevanju slednjih pa se je zmanjšal na 30,1 %⁶¹. Učinki podnebnih sprememb lahko obenem neposredno vplivajo na dinamiko inflacije. Zaradi posledičnih inflacijskih pritiskov, npr. na cene hrane ali energije, bi se neenakosti poleg zmanjšanja kupne moči lahko še povečale, saj se njihovi učinki na gospodinjstva z nizkimi in visokimi dohodki znatno

⁵¹ Eurostat, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Quality of life indicators - natural and living environment](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Quality_of_life_indicators_-_natural_and_living_environment), podatki iz septembra 2022.

⁵² ESPON (2022), CLIMATE, Updating and integrating climate data sets and maps („PODNEBJE, Posodabljanje in vključevanje podnebnih podatkovnih nizov in zemljevidov“).

⁵³ Evropska komisija, Središče znanja za biotsko raznovrstnost, (2023), https://knowledge4policy.ec.europa.eu/foresight/who-can-afford-digital-green-transition_en.

⁵⁴ France Stratégie, Pisani-Ferry, J. in Mahfouz, S., (2023), <https://www.strategie.gouv.fr/publications/incidences-economiques-de-laction-climat>.

⁵⁵ Kohezija v Evropi do leta 2050, SWD(2022) 24 final.

⁵⁶ Pravičnost, neenakost in medgeneracijska mobilnost, Evropska komisija, (2023), 2652 / SP529.

⁵⁷ Eurostat, (2022), [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living conditions in Europe - income distribution and income inequality](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_income_distribution_and_income_inequality), podatki iz novembra 2022.

⁵⁸ Pravičnost, neenakost in medgeneracijska mobilnost, Evropska komisija, (2023), 2652 / SP529.

⁵⁹ Eurofound, Darvas, Z. in Midões, C., (2021), <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/f056d733-a7c9-11eb-9585-01aa75ed71a1>.

⁶⁰ Lipps, J. in Schraff, D., (2021), <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12430>.

⁶¹ Eurostat, (2022), [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living conditions in Europe - income distribution and income inequality&oldid=528159](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_income_distribution_and_income_inequality&oldid=528159), podatki iz novembra 2022.

razlikujejo. Brez ustreznih ukrepov bi se tako lahko še povečala revščina, vključno z energetsko revščino, socialno izključenostjo in teritorialnimi asimetrijami po vsej EU⁶².

Medgeneracijska pravičnost postaja vse bolj pomembna. Mladi Evropejci uživajo koristi od velikih izboljšav za generacije in med njimi se kar 67 % strinja, da jim EU ponuja boljše obete za prihodnost⁶³. Vendar se obenem srečujejo z novimi izzivi. V primerjavi s prejšnjimi mladimi generacijami so bolj izobraženi, vendar imajo manj razpoložljivega dohodka, večja pa je tudi verjetnost, da bodo delali v nestabilnih oblikah zaposlitve⁶⁴. Tako so namesto starejših sedaj mladi ljudje tista skupina, ki ji najbolj grozi revščina⁶⁵. Otroci, rojeni v letu 2020, bodo v primerjavi z ljudmi, rojenimi leta 1960, dva- do sedemkrat pogosteje soočeni s skrajnimi vremenskimi dogodki in povezanimi zdravstvenimi tveganji⁶⁶. Poleg tega zlasti mlade prizadenejo težave v duševnem zdravju, kot so med drugim okoljska tesnoba ali solastalgija⁶⁷. Vse to lahko še povečujejo nezdrava uporaba digitalnih medijev⁶⁸ in posledice pandemije. Več kot 45 % mladih priznava, da so izkusili tovrstno tesnobo⁶⁹. Tudi zato pričakujejo odločnejše ukrepe: devet od desetih mladih Evropejcev se strinja, da bi se z reševanjem podnebnih sprememb izboljšala njihovo zdravje in blaginja⁷⁰. Njihove skrbi so povezane tudi z javnim dolgom, saj bodo mlajše generacije verjetno morale prispevati več k državi blaginje, vendar bodo v primerjavi s svojimi predhodniki dobile manj v zameno. Ker se sorazmerni delež mladih volivcev zmanjšuje, tudi vprašanje medgeneracijske pravičnosti pridobiva politično podporo. Odsotnost medgeneracijske solidarnosti pri podnebnih, gospodarskih in družbenih vprašanjih lahko prispeva k njihovi politični odtujenosti in razočaranju nad zmožnostjo sedanjega političnega razreda in sistema za reševanje generacijskih izzivov.

6. Grožnje demokraciji in obstoječi družbeni pogodbi

Neenakosti so tesno povezane z zmanjšanim zaupanjem v nacionalne institucije in institucije EU⁷¹, pa tudi v liberalno demokracijo na splošno. Izguba volilne pravice, naraščajoče nezadovoljstvo in odsotnost pozitivne agende prispevajo k eroziji zaupanja v javne institucije, polarizaciji ter večji privlačnosti skrajnih, avtorskih ali populističnih gibanj. Raven demokracije, ki jo uživa povprečni državljani, je na svetovni ravni nazadovala na ravni, kakršne so bile nazadnje leta 1989⁷². Kot model upravljanja, ki je najprimernejši za reševanje

⁶² France Stratégie, Pisani-Ferry, J. in Mahfouz, S., (2023), <https://www.strategie.gouv.fr/publications/incidences-economiques-de-laction-climat>.

⁶³ Prihodnost Evrope, Evropska komisija, (2022), 2554 / SP517.

⁶⁴ OECD, (2020), <https://doi.org/10.1787/c3e5cb8a-en>.

⁶⁵ OECD, (2015), <https://doi.org/10.1787/9789264235120-en>.

⁶⁶ Thiery, W. et al., (2021), <https://doi.org/10.1126/science.abi7339>.

⁶⁷ Stiska, ki jo ljudje občutijo, kadar na njihovo neposredno okolje negativno vplivajo podnebne spremembe.

⁶⁸ Marciano, L. et al., (2022), <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.793868>.

⁶⁹ Hickman, C. et al., (2021), [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(21\)00278-3](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(21)00278-3).

⁷⁰ Prihodnost Evrope, Evropska komisija, (2022), 2554 / SP517.

⁷¹ Glej med drugim Lipps, J. in Schraff, D., „Regional inequality and institutional trust in Europe“ (Regionalna neenakost in institucionalno zaupanje v Evropi), *European Journal of Political Research*, zv. 60, št. 4, (2021).

⁷² V-Dem Institute (Univerza v Göteborgu), (2023), https://www.v-dem.net/documents/29/V-dem-democracyreport2023_lowres.pdf.

vedno večjih socialno-ekonomskih težav, je demokracija vse bolj ogrožena⁷³. V EU so prizadete nekatere temeljne zahteve za delujočo demokracijo. To je razvidno zlasti iz ogroženosti vladavine prava ter vse tišje državljsanske udeležbe, tj. stalnega zmanjševanja volilne udeležbe v mnogih državah članicah tako na nacionalnih kot evropskih volitvah⁷⁴, ali pa vse manjšega zanimanja za širše demokratično življenje. 47 % državljanov se strinja, da je njihov glas v EU pomemben, 49 % pa meni, da ni⁷⁵. Povečuje se tudi personalizacija politike, kjer politični voditelji veljajo za pomembnejše od političnih strank. Polarizacijo politične razprave in občutek izoliranosti povečujejo napačne informacije in dezinformacije, skupinska dinamika v družbenih medijih ali pristranski algoritmi⁷⁶. Poleg tega kraji, ki se počutijo zapostavljeni, podžigajo neangažiranost in nezadovoljstvo. Če ne bodo obravnavane razvojne pasti regij, ki stagnirajo, je manj verjetno, da bodo državljani podpirali evropsko povezovanje in vrednote v tako imenovani geografiji nezadovoljstva⁷⁷. Pozitivno je, da se pojavljajo tudi nove oblike političnega aktivizma in družbene mobilizacije. Toda če ne bomo poskrbeli za zdravje evropskih demokracij, bosta s tem ogrožena tako uvajanje trajnostnih politik kot tudi sam prehod.

Obstoječa družbena pogodba ni v celoti primerna za novo socialno-ekonomsko stvarnost.

Sedanja družbena pogodba je nastala sredi 20. stoletja v drugačnih socialno-ekonomskih razmerah. Medtem se je stvarnost Evropejcev drastično spremenila, saj so se pojavili novi načini učenja, dela in življenja, ki imajo vzroke v demografskih spremembah in migracijah. Daljše življenjske dobe bodo imele globoke posledice za posameznike, podjetja, skupnosti in vlade. Vrzeli zato ostajajo in v prihodnosti bi se lahko pojavile nove napetosti. Medtem ko „nestandardne“ oblike dela (med njimi samozaposlitev) zdaj predstavljajo 40 % delovne populacije⁷⁸, so sistemi socialne zaščite še vedno večinoma zasnovani za tradicionalne oblike zaposlitve (npr. zaposlitev za polni delovni čas, zaposlitev za nedoločen čas, odvisni zaposleni). Potrebne so spremembe, da bodo sistemi socialne zaščite ustrezno zajemali tudi nekatere dele delovne sile, zlasti mlade ljudi, tiste, ki so rojeni zunaj EU, in ženske. V nasprotnem primeru bi lahko te vrzeli ogrozile blaginjo posameznikov in njihovih družin, zlasti gospodinjstev z nizkimi dohodki, ter bi lahko negativno vplivale na pokojninske pravice in blaginjo v poznejšem življenju. Spodkopale bi lahko tudi finančno stabilnost obstoječih socialnih sistemov in lahko vplivajo na splošno konkurenčnost tako, da bodo trgi dela manj učinkoviti, ljudje pa bodo manj pripravljeni tvegati, zamenjati zaposlitev, prehajati v zaposlitev ali iz nje, ustanoviti podjetje ali ga zapreti. Za mnoge Evropejce delo tudi ni več dovolj plačano. Najbolj zgovoren kazalnik tega je dostopnost stanovanj: danes je na najnižji ravni tako za tiste, ki želijo kupiti hišo, in za tiste, ki najemajo⁷⁹.

⁷³ Sitra, Dufva, M., in Rekola, S., (2023), ISBN 978-952-347-302-7.

⁷⁴ RECONNECT EUROPE, Briatte, F. et. al., (2020), <https://reconnect-europe.eu/wp-content/uploads/2020/05/D6.1.pdf>.

⁷⁵ Prihodnost Evrope, Evropska komisija, (2022), 2554 / SP517.

⁷⁶ Pristranski algoritmi se nanašajo na težnjo algoritmov k proizvajanju rezultatov, zaradi katerih so določene skupine, na primer ženske in etnične manjšine, prikrajšane. Glej Agencija Evropske unije za temeljne pravice, (2022), <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/c5bdd489-7cf4-11ed-9887-01aa75ed71a1/language-en>.

⁷⁷ The geography of EU discontent and the regional development trap („Geografija nezadovoljstva EU in regionalna razvojna past“), Evropska komisija, WP 03/2023.

⁷⁸ Poročilo Komisije o izvajanju Priporočila Sveta o dostopu delavcev in samozaposlenih oseb do socialne zaščite, COM(2023) 43 final.

⁷⁹ Eurofound, (2023), <https://doi.org/10.2806/715002>.

Vzporedno se razvija geoeekonomska vloga javnih in zasebnih akterjev. Opažamo vedno večjo konvergenco področij gospodarstva in varnosti, saj varnostni pomisleki vse bolj vplivajo na gospodarske izbire. Pričakovanja do države se spreminjajo, za oba prehoda, odprto strateško avtonomijo in gospodarsko odpornost pa bodo potrebna ustrezna orodja in kompetence. Po drugi strani pa sedanja porazdelitev moči, v kateri na svetovni ravni vse bolj prevladujejo velike multinacionalne korporacije, ogroža obstoječo vlogo države v gospodarstvu, demokraciji ali družbenem življenju.

III. Ključna področja ukrepanja

Zgoraj predstavljena vprašanja bodo neposredno vplivala na socialne in gospodarske vidike trajnostnosti, kar pomeni izziv za izvedljivost in vzdržnost prehodov. Zato je za doseg trajnostne Evrope do leta 2050 že zdaj potrebno usklajeno ukrepanje na vseh področjih politike. Na podlagi rezultatov procesa predvidevanja področja za ukrepanje, opredeljena v nadaljevanju, predstavljajo ideje za reševanje izzivov, ugotovljenih v zgornjih oddelkih.

1. Zagotovitev nove evropske družbene pogodbe, ki bo primerna za trajnostno prihodnost. EU bi morala še naprej spodbujati države članice k razvoju vključujočih, visokokakovostnih socialnih storitev, ki krepijo sposobnost ljudi, da prispevajo h gospodarstvu in družbi, obenem pa uresničujejo svoje potenciale in težnje. Potrebna je tudi posodobitev socialnih politik z upoštevanjem pristopa socialnih naložb skozi vse življenje. To vključuje podporo udeležbi na trgu dela in vključevalnosti, nadaljnje prilagajanje socialne zaščite nestandardnim oblikam zaposlitve in novim s podnebjem povezanim tveganjem, kar zagotavlja ustrezno raven socialne zaščite ter pristop dejavnega vključevanja na trg delovne sile. Upoštevati bi bilo treba tudi novo demografsko stvarnost s povezanimi izzivi (staranje) in priložnostmi (dolgoživost). Pomeni tudi zagotavljanje uspešnega vključevanja migrantov in državljanov EU z migrantskim ozadjem, da bi se ustvarili znatni davčni dobički za države članice in zagotovil pomemben prispevek za spopadanje z izzivi za blaginjo, ki jih prinašajo demografske spremembe. Redno spremljanje socialnih kazalnikov, zlasti za najbolj ranljiva gospodinjstva, bo ključno v boju proti revščini, družbeni izključenosti ter socialni in teritorialni neenakosti. Nova družbena pogodba bi morala biti bolj osredotočena na pravičen in vključujoč prehod, podpirati bi morala regionalno kohezijo ter kot vodilni načeli uporabiti medgeneracijsko pravičnost in navzgor usmerjeno socialno konvergenco. Dalje bi morala biti osredotočena na življenje v zdravem okolju kot ključni javni dobrini ter na odpravljanje temeljnih vzrokov za težave v duševnem zdravju, kot so družbena izključenost, diskriminacija in posledice podnebnih sprememb.

2. Enotni trg kot sredstvo za spodbujanje odpornega, podnebno nevtralnega gospodarstva. EU bi morala še naprej krepiti svoj usklajeni okvir za doseg odprte strateške avtonomije, vključno z gospodarsko varnostjo. EU in njene države članice bi morale na podlagi obstoječega mehanizma za pregled obstoječih strateških odvisnosti zlasti dalje razvijati orodja za oceno prihodnjih odvisnosti v vseh strateških sektorjih (npr. zdravje, hrana, digitalne tehnologije, energija, prostor, voda). EU bi morala bolj in bolj strateško uporabljati instrumente trgovinske zaščite, regulacijo tujih subvencij in instrumente javnega naročanja. Za zaščito gospodarske moči EU v prihodnosti bo ključna širitev enotnega trga. Ustrezne ravni strateških obveščevalnih podatkov in upravljanje, ki temelji na predvidevanju, bi morali usmerjati priprave regulativnega okvira, ki bo spodbujal rast, na prihodnost, zlasti za enotni

trg⁸⁰. Potrebna je ponovna osredotočenost⁸¹ na odpravljanje ovir ter na krepitev obstoječih pravil v ekosistemih z največjim potencialom za prehod. To je treba uskladiti s trdnimi pravili konkurence, ki bodo ustrezala namenu. Pomembna bosta tudi spodbujanje trajnostnih poslovnih modelov in zagotavljanje zadostne podpore za hiter razvoj in uvajanje neto ničelnih tehnologij. EU bi morala še naprej ohranjati enake konkurenčne pogoje za vse udeležence na trgu ter zagotavljati močne povezave med dostopom do trga in visoke standarde trajnostnosti. Nazadnje je potrebna tudi podpora hitri proizvodnji bistvenih sestavin za energetske prehode, kot so surovine ali neto ničelna tehnološka oprema.

3. Krepitev medsebojnih povezav med notranjimi in zunanjimi politikami EU, tudi za spodbujanje predlogov in diskurza EU na svetovnem prizorišču. Geoekonomika vse bolj poziva k združevanju prožnih pristopov in strateškega partnerstva. V tem okviru bi morala biti strategija Global Gateway še naprej podlaga za razvoj partnerstev za strateške projekte, na primer z državami, ki se soočajo z izzivi pri energetskem prehodu ali vodni varnosti. Taka partnerstva bi morala spodbujati nove lokalne vrednostne verige, ki bi privabljal naložbe ter ustvarjale delovna mesta in priložnosti za mlajše generacije. Na podlagi obstoječega modela prostotrgovinskih sporazumov bi bilo mogoče proučiti nove, prožnejše in bolj ciljno usmerjene vrste partnerstev z evropskim sosedstvom, Afriko, Azijo ali Latinsko Ameriko. Povečati je treba sinergije in povezave med temi sporazumi ter strategijo Global Gateway. Vzpostavitev zelenega čezatlantskega trga, ki omogoča dostop do sistemov spodbud in preprečuje diskriminacijo, bi podprla zelene naložbe in trajnostno proizvodnjo. Obenem bi morala EU prek pristopa Ekipe Evropa okrepiti svoj glas v mednarodnih forumih, ki so ključni za svetovna prizadevanja za trajnostnost, vključno s tistimi, ki oblikujejo prihodnost trajnostnega financiranja (npr. pobuda iz Bridgetowna, reforme Svetovne banke in Mednarodnega denarnega sklada). Še naprej bi morala voditi prizadevanja za uresničitev ciljev trajnostnega razvoja⁸² ter prispevati k razpravi o njihovi prihodnosti po letu 2030. Obenem bi morala EU voditi ukrepe za ohranitev svetovnih skupnih dobrin (biotske raznovrstnosti, tal, sladke vode, oceanov itd.), tudi s financiranjem ali sodelovanjem na področjih tehnologije in inovacij (tako visoko- kot nizkotehnoloških). Proučiti bi bilo treba nove ureditve financiranja za prilagajanje in odpornost, s poudarkom na najranjivejših državah. EU mora tudi zagotoviti, da so njene podnebne, okoljske in energetske politike zasnovane in se izvajajo skladno z mednarodnimi cilji in zavezami EU. Pri tem je treba upoštevati tudi perspektive njenih trgovinskih partnerjev ter učinek zakonodaje EU nanje. To bi se lahko doseglo z okrepljenim dialogom, komuniciranjem, diplomacijo (zeleno, digitalno ali kulturno) ter sodelovanjem pri njihovem oblikovanju in izvajanju⁸³. EU bi morala biti še naprej proaktivno vključena v svoje politike evropskega zelenega dogovora v Svetovni trgovinski organizaciji. Poleg razvoja svojega lastnega zakonodajnega okvira mora EU oblikovati široka mednarodna zavezništva in sporazume o nastajajočih tehnologijah z velikim učinkom, ki omogočajo trajnostnost, kot je umetna inteligenca, na način, ki odraža njene vrednote in strateške cilje ter obvladuje tveganja. Morala bi tudi združiti sile s podobno mislečimi partnerji v boju proti grožnjam in napadom,

⁸⁰ Mnenje platforme Pripravljeni na prihodnost o zagotavljanju v prihodnost usmerjenega regulativnega okvira za enotni trg.

⁸¹ 30 let enotnega trga, COM/2023/162 final.

⁸² Prostovoljni pregled EU v zvezi z napredkom pri izvajanju agende za trajnostni razvoj do leta 2030, COM(2023) 700 final.

⁸³ Določitev nove agende za odnose med EU ter Latinsko Ameriko in Karibi, JOIN(2023) 17 final.

kot so dezinformacije. Nazadnje bi lahko s krepitvijo akcijskega načrta za mlade v zunanjem delovanju EU pripomogli k ustvarjanju podpore mladih generacij zunaj EU.

4. Podpora spremembam v proizvodnji in potrošnji v smeri trajnostnosti. Na strani proizvodnje to pomeni reforme in naložbe v državah članicah za razogljičenje in odpravljanje onesnaževanja v gospodarstvu, zlasti v industrijskih procesih in energetsko intenzivnih sektorjih, zmanjšanje vplivov na biotsko raznovrstnost in zmanjšanje ekološkega odtisa potrošnje. Ključni so tudi zmanjševanje birokracije, pospešitev upravnih postopkov in postopkov izdaje dovoljenj ali povečanje dostopnosti in kakovosti lokalne podpore. Potrebni so obsežni ukrepi za krepitev odpornosti EU v zvezi z vodo z obravnavanjem onesnaževanja in povečanih zahtev kmetijstva, proizvodnje energije, industrije ali gospodinjstev. Ključni so ukrepi za izboljšanje upravljanja voda (vključno z oblikovanjem primernih cen in mehanizmi razporeditve), njihovo učinkovito rabo, razvoj trajnostnih alternativnih virov, odpravo onesnaževanja voda in zagotovitev enakega dostopa. Za doseganje trajnostnosti bodo potrebne tudi spremembe v vedenju ljudi, zlasti tistih z največjim ogljičnim odtisom, da bi se čim bolj zmanjšal ekološki odtis potrošnje. Ključno bo tudi zagotavljanje pravih cenovnih signalov (npr. z oblikovanjem cen ogljika, zelenimi davki, odpravo ali reformo okolju škodljivih subvencij, krepitvijo okolju koristnih spodbud) ter hkrati cenovne dostopnosti in razpoložljivosti trajnostnih proizvodov in storitev. Za spremembo strategij in poslovnih modelov podjetij bi morala EU še naprej oblikovati politike in predpise za nadaljnji boj proti načrtovani zastarelosti ter za spodbujanje popravil po prodaji in krožne zasnove. Na podlagi primernih analiz bi ukrepi lahko vključevali tudi prepoved oglaševanja okolju najbolj škodljivih praks ali storitev. Skupaj bi ti dejavniki lahko predstavljali elemente za prihodnji širši pravni okvir z upoštevanjem dolgoročne svetovne konkurenčnosti gospodarstva EU. Nadaljnja analiza porazdelitvenih in ozemeljskih učinkov pri oblikovanju politik in jasnejšem sporočanju rezultatov bi lahko pripomogla k oblikovanju novih ukrepov na način, ki minimizira morebitne negativne učinke na revščino in neenakost ter predvideva spremljevalne ukrepe politik, ki blažijo take negativne učinke. Nazadnje bi bilo treba v vseh starostnih skupinah okrepiti izobraževanje in ozaveščanje o trajnostnih in zdravih izbira ter življenjskih slogih.

5. Približevanju „Evropi naložb“ s povečanjem zasebnih finančnih tokov v podporo strateškim naložbam za prehoda. Doseganje odločilnega napredka pri razvoju bančne unije in unije kapitalskih trgov je ključno za sprostitev zasebnih financ, ki so potrebne za dvojni prehod. Z orodji za trajnostno financiranje, kot so evropske zelene obveznice, se bodo financirale trajnostne strateške naložbe EU. Vzpostavitev prožnega, hitrega in odzivnega okvira za spodbujanje zasebnih naložb ter zagotavljanje pozitivnega poslovnega okolja bosta ključna za zagotovitev, da EU ostane privlačen kraj za naložbe v neto ničelno in krožno gospodarstvo. V zvezi s tem bi bilo treba javno financiranje bolje uporabiti za pospeševanje zasebnih naložb, zlasti za bolj tvegane, prebojne projekte trajnostnosti, vključno s povečevanjem njihovega obsega, in povezane proizvodne zmogljivosti v EU. Zlasti Evropska investicijska banka, ki je največja javna banka na svetu, bi morala zagotoviti trdnejšo podporo strateškim naložbam, ki so pomembne za dvojni prehod, kot so surovine, zelene tehnologije ali biotehnologija, zlasti za najsodobnejše projekte. Pomembno je tudi nadaljevati prizadevanja za olajšanje dostopa do ustreznih virov financiranja EU za evropska zagonska podjetja ter mala in srednja podjetja. K povečanju zasebnih finančnih tokov lahko pripomorejo tudi druga orodja: davčne spodbude, zeleno in trajnostno javno naročanje in javno-zasebna partnerstva, spodbujanje dobaviteljev k uvedbi trajnostnih rešitev, predkomercialna javna naročila, sodelovanje z nevladnimi organizacijami pri izvajanju javnih storitev ali z državljan

deležniki pri participativni pripravi proračuna. Tesnejše sodelovanje med javnim in zasebnim sektorjem bi bilo mogoče doseči z razširitvijo strategij mešanega financiranja, npr. z boljšim posredovanjem ponudnikov preferenčnega financiranja ter s povečanjem vloge EU in razvojnih institucij držav članic. Nazadnje bodo pomembna tudi nadaljnja prizadevanja za vključevanje s podnebjem povezanih tveganj v ocenjevanje finančne stabilnosti.

6. Priprava javnih proračunov na trajnostnost. Davčne politike in obdavčitev je treba prilagoditi dvojnemu prehodu, neizkoriščene dodatne naložbe usmeriti v projekte, ki ga spodbujajo, ter zagotoviti prave cenovne signale in spodbude za proizvajalce, uporabnike in potrošnike, obenem pa izboljšati fiskalno vzdržnost. Prvi korak v tej smeri je izvajanje reforme mednarodnega obdavčenja OECD, ki omejuje tekmovanje v čim nižjih stopnjah davka od dohodkov pravnih oseb in zagotavlja, da večnacionalna podjetja plačajo pravičen delež davka, kjer koli poslujejo. EU bi si morala še naprej prizadevati za svetovne strategije proti izogibanju davkom, ki dodatno podpirajo pravičnost davčnih sistemov. Premisliti bi morala tudi o načinih za zmanjšanje davčne obremenitve dela in za prenos slednje na druge davčne osnove, ki manj škodijo rasti, tudi za odpravo neenakosti v okolju starajočega se prebivalstva in novih oblik dela. Za optimalno uporabo javnih sredstev bodo ključna okrepljena prizadevanja za optimizacijo javne porabe z izboljšanjem kakovosti in sestave javnih financ ter s krepitvijo učinkovitosti in uspešnosti javnih izdatkov. To zajema tudi krepitev javnih zmogljivosti pri zbiranju podatkov in njihovi analizi za boljše oblikovanje fiskalnih ukrepov. Fiskalna politika bi morala biti še naprej osredotočena na zaščito ranljivih gospodinjstev in podjetij, hkrati pa bi morala biti dostopna in ohranjati spodbude za trajnostne navade. Ker imajo fiskalni izzivi neenakomeren učinek in ker je treba spodbujati strateške naložbe ter zagotoviti ustrezno financiranje za skupne dobrine EU, bi bilo naposled treba raziskati nadaljnje poti za skupno ukrepanje.

7. Nadaljnje približevanje politik in gospodarskih kazalnikov k trajnostni in vključujoči blaginji. Okoljski in socialni vidiki so že upoštevani v odločitvah tako javnih kot zasebnih akterjev, vendar jih je treba še dodatno vključevati. V povezavi s tem bi bilo treba dalje razviti in v oblikovanje politik EU postopno vključiti metriko, ki presega BDP. To bo pripomoglo k spremljanju napredka pri doseganju blaginje, olajšalo obveščanje o političnih izzivih in pripomoglo k oblikovanju strategij za njihovo reševanje na način, ki je osredotočen na ljudi in planet, ob zagotavljanju, da gospodarska rast ne uničuje njegovih temeljev. Potrebno bi bilo dodatno delo za izboljšanje orodij za spremljanje z razvojem zanesljivih, na modelih temelječih kazalnikov (na primer o mejah planeta ali o povezavah med družbo, okoljem in gospodarstvom) in boljše vključenih ocenjevalnih modelov za projekcije in analizo scenarijev. Kot dodaten prispevek k politikam je treba statistične standarde za nacionalne račune dopolniti z dodatnimi kazalniki, ki bolje odražajo soodvisnost med gospodarsko dejavnostjo, blaginjo ljudi in okoljem. S tem bi na primer obravnavali različne načine, kako izčrpavanje virov in degradacija okolja negativno vplivajo na blaginjo ljudi in njihovo gospodarsko varnost, in obratno različne učinke gospodarske dejavnosti na okolje. EU bo še naprej prispevala k razpravam v mednarodni skupnosti o tem, kako je mogoče medsebojne povezave med gospodarstvom in okoljem upoštevati v nacionalnih računih in okoljsko-gospodarski statistiki na metodološko zanesljiv način. Poleg tega bo še naprej spodbujala uporabo obstoječih okoljsko-ekonomskih računov za prispevanje k oblikovanju politik na različnih področjih, zlasti s spodbujanjem vključevanja obstoječih gospodarskih in okoljskih statistik, in družbenih računov za boljšo obravnavo družbenih neenakosti pri porazdelitvi dohodka.

8. Zagotavljanje, da lahko vsak uspešno prispeva k prehodu na trajnostnost. Potrebna so stalna prizadevanja za povečanje udeležbe vseh segmentov prebivalstva na trgu dela, zlasti žensk, invalidov, starejših, mladih in drugih skupin, ki niso niti zaposlene niti se ne izobražujejo ali usposablajo. Za zapolnitev vrzeli zaradi neenakosti bi bilo treba spodbuditi naložbe v zgodnje in visokokakovostno izobraževanje. Poleg tehničnih spretnosti bi bilo treba večjo pozornost nameniti tudi trajnostnim, digitalnim, državljskim, odpornostnim ali podjetniškim spretnostim. S spodbujanjem vseživljenjskega učenja, npr. z večjim usposabljanjem na delovnem mestu in poklicnim usposabljanjem ali inovativnimi načini poučevanja, bi se povečala prožnost učenja. To je treba uskladiti s prilagajanjem delovnih mest in delovnih pogojev novim vrstam zaposlitev, pričakovanjem generacij in potrebam delavcev. Okrepiti bi bilo treba sodelovanje med javnimi, zasebnimi in civilnodružbenimi akterji prek uveljavljenih mehanizmov (npr. paktov za spretnosti ali akademij za spretnosti). Z digitalnimi tehnologijami bi bilo treba obogatiti in prilagoditi izobraževanje in usposabljanje ter povečati možnosti učenja za vse. Da bi EU lahko obvladovala demografske spremembe, potrebuje zanesljiva orodja za projekcijo potreb po spretnostih in delovni sili v ključnih sektorjih na granularni način. Na regionalni ravni je treba obravnavati pasti v zvezi z razvojem talentov, s spodbujanjem ponudbe in povpraševanja po talentih s ciljno usmerjenimi ukrepi ter v sodelovanju z delodajalci in izobraževalnimi ustanovami. Da bi se nazadnje rešile posamezne vrzeli na trgu dela in demografski izzivi, mora EU privabiti več talentov z vsega sveta ter podpreti vzpostavitev naborov talentov in partnerstev s tretjimi državami. To mora spremljati podpora skupnostim izvora ter prilagajanje izobraževanja in usposabljanja v smeri krepitve vključevanja.

9. Krepitev demokracije, vključno s povečevanjem zastopanosti državljanov. Za oblikovanje široke javne podpore za trajnostnost je treba povečati udeležbo evropskih državljanov v demokratičnih posvetovanjih in procesih oblikovanja politik, ki dopolnjuje predstavniško demokracijo⁸⁴. Medgeneracijska in znotrajgeneracijska pravičnost, vključujoča udeležba in zastopanost vseh državljanov bi morale biti v središču oblikovanja politik. Vključevanje strateškega predvidevanja v oblikovanje politik lahko na primer pomaga vladam pri sprejemanju javnih politik, ki temeljijo na prihodnjih porazdelitvenih (tudi medgeneracijskih) učinkih, ki uvajajo strategije za zmanjšanje verjetnosti pojava izrazito negativnih rezultatov v družbi. Večja odprtost procesa odločanja ter sposobnost boljšega povezovanja in komuniciranja z državljani bo zato ključnega pomena. EU bi morala stalno krepiti svojo sposobnost za obrambo demokracije in vladavine prava⁸⁵. Za boj proti napačnim informacijam, dezinformacijam in tujemu vmešavanju so pomembni učinkovitejši instrumenti in njihovo ustrezno uveljavljanje. Ključni sta podpora neodvisnim medijem in večja odgovornost platform družbenih medijev. Optimizirati je treba tudi učinke digitalizacije na demokracijo in obenem obravnavati morebitne negativne vidike (kibernetska varnost volitev, širjenje sovražnega govora in radikalizacija). Nenazadnje, bistvene bodo tudi odprte, učinkovite, interoperabilne in odgovorne javne storitve. Zato je treba okrepiti sposobnost

⁸⁴ Evropska skupina za etiko v znanosti in novih tehnologijah, (2023), Mnenje o demokraciji v digitalni dobi.

⁸⁵ Pozneje letos bo Komisija predstavila sveženj za obrambo demokracije za poglobitev ukrepov v okviru akcijskega načrta za evropsko demokracijo za spodbujanje svobodnih in poštenih volitev, pospešitev boja proti dezinformacijam ter podporo medijski svobodi in pluralizmu.

lokalnih institucij in drugih akterjev, kot so socialni partnerji in organizacije civilne družbe. Za to so potrebni obširni ukrepi za zagotovitev, da imajo take institucije potrebne spretnosti ter finančne in tehnološke vire, da lahko prispevajo k dvojnemu prehodu in uživajo njegove koristi⁸⁶.

10. Krepitev nabora orodij EU za pripravljenost in odzivanje kot dopolnitev civilne zaščite s „civilnim preprečevanjem“. EU mora strateško pričakovati morebitne uničujoče pojave in se pripraviti na njihove posledice, kot sta nedavno pokazali pandemija in ruska vojna agresija proti Ukrajini. Nadaljnji razvoj strateškega predvidevanja in zmogljivosti za spremljanje, vključno s sistemi zgodnjega opozarjanja, bo olajšal prenos zgodnjega obveščanja na zgodnje ukrepe, države članice pa bi lahko usmerjal pri prihodnjih naložbah in financiranju za boljšo pripravljenost in preprečevanje. Evropski podatkovni prostori, digitalni dvojčki in novi načini interakcije bodo ključnega pomena za boljše razumevanje in uporabo velikih količin kompleksnih informacij. Stalno bi bilo treba tudi krepiti sposobnost EU za hitro in učinkovito odzivanje. Instrument za izredne razmere na enotnem trgu bo na primer zagotovil prost pretok blaga, storitev in ljudi z večjo preglednostjo in usklajevanjem v obdobjih kriz. Za obravnavo odpornosti kritičnih subjektov bo ključno izvajanje z odpornostjo povezanih direktiv EU in priporočil Sveta⁸⁷. Center za usklajevanje nujnega odziva bi bilo treba nadalje razviti, da bi postal osrednje vozlišče, ki povezuje vse ustrezne akterje za obvladovanje kriz v EU (npr. HERA), in okrepi operativno pripravljenost na prihodnje izredne razmere⁸⁸. Utrditi bi bilo treba različna obstoječa orodja in instrumente, ki so ključni za odpornost na področjih, kot so civilna zaščita, migracije, zdravje, prehrana ali vode, ter okrepiti sinergije in sodelovanje med njimi. EU bi morala biti tudi bolj pripravljena za obravnavanje selitev, povezanih z uničujočimi dogodki in podnebjem. Poleg ukrepov za odpornost bo morala EU oceniti tveganja, jih preprečevati, se nanje pripraviti in jih obvladovati s sistemskim pristopom „en planet, eno zdravje“. Hkrati bi bilo treba podpreti razvoj skupnih postopkov s krepitvijo ali vzpostavitvijo novih medsektorskih povezav z ustreznimi organi na vseh ravneh ter z zasebnim sektorjem, vključno z odgovornimi za obvladovanje tveganj in zavarovatelji. Nazadnje bi bilo treba proučiti načine za nadaljnje povečanje razpoložljivosti financiranja tveganj nesreč.

IV. Uresničevanje obljube o prehodu na trajnostnost

Prehod na trajnostnost temelji na trojni obljubi: zdrav planet in rastoče okolje; gospodarska rast, ki je ločena od rabe virov in degradacije okolja; in zagotovilo, da nobena oseba ali kraj ne bosta zapostavljena. Ko EU nadaljuje to zgodovinsko preobrazbo, bo izjemno pomembno oblikovanje pozitivne vizije ter ohranjanje občutka priložnosti in optimizma za oblikovanje široke demokratične podpore za potrebne spremembe in kompromise v težkih razmerah. V tem poročilu so opredeljena ključna področja, na katerih je nujno treba ukrepati, če želimo doseči prehod na trajnostnost ter okrepiti povezave med njegovimi okoljskimi, socialnimi in gospodarskimi vidiki.

⁸⁶ Npr. kar določa prihodnja pobuda ComPAct za krepitev evropskega upravnega prostora.

⁸⁷ Direktiva (EU) 2022/2557 z dne 14. decembra 2022 o odpornosti kritičnih subjektov in razveljavitvi Direktive Sveta 2008/114/ES, ELI: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:32022L2557&qid=1688735018420>.

⁸⁸ Strateško upravljanje kriz v EU, Evropska komisija, (2022), <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/dffc8b4b-801d-11ed-9887-01aa75ed71a1/language-en>.

USKLAJEVANJE DOBROBITI IN BLAGINJE

 <p>1. Oblikovanje nove evropske družbene pogodbe s prenovljenimi socialnimi politikami in zagotavljanjem visokokakovostnih socialnih storitev.</p>	 <p>6. Priprava javnih proračunov na trajnostnost z učinkovitim davčnim okvirom in javno porabo.</p>
 <p>2. Poglabitev enotnega trga za spodbujanje neto ničelnega gospodarstva s poudarkom na odprti strateški avtonomiji in gospodarski varnosti.</p>	 <p>7. Nadaljnje približevanje politik in gospodarskih kazalnikov trajnostni in vključujoči blaginji, vključno s prilagoditvijo BDP za različne dejavnike.</p>
 <p>3. Spodbujanje predlogov EU na svetovnem prizorišču za okrepitev sodelovanja s ključnimi partnerji.</p>	 <p>8. Zagotovitev, da vsi Evropejci prispevajo k prehodu s povečanjem udeležbe na trgu dela in osredotočanjem na spretnosti prihodnosti.</p>
 <p>4. Podpora spremembam v proizvodnji in potrošnji v smeri trajnostnosti s spremembo predpisov in spodbujanjem trajnostnih življenjskih slogov.</p>	 <p>9. Krepitev demokracije z generacijsko pravičnostjo v središču oblikovanja politik za krepitev podpore prehoda.</p>
 <p>5. Približevanje „Evropi naložb“ z javnimi ukrepi za spodbuditev finančnih tokov za oba prehoda.</p>	 <p>10. Dopolnitev civilne zaščite s „civilnim preprečevanjem“ z okrepitevijo nabora orodij EU za pripravljenost in odzivanje.</p>

Da lahko uresničimo te obljube, je ključno, da trajnostnost postavimo v središče odprte strateške avtonomije EU. Za sedanje in prihodnje generacije Evropejcev bo to pomenilo daljše in bolj zdravo življenje, izpolnitev v zasebnem in strokovnem življenju ter večji vpliv v prihodnosti, kot jo sami želijo. Za podjetja EU to pomeni izkoriščanje prednosti položaja neto ničelnega gospodarstva kot prvega na trgu, z vodilnimi trajnostnimi proizvodi in storitvami na svetovni ravni. Za druge regije sveta pa pomeni uživanje koristi od sodelovanja in trajnostnega razvoja.